

УДК : 343.97:343.91-051-025.32:343.85:343.811

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.78>

МЕХАНІЗМ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ В МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Василевич В.В.,*доктор юридичних наук, професор
учений секретар Вченої ради**Національної академії внутрішніх справ**ORCID ID: 0000-0001-9351-4219*

Василевич В.В. Механізм запобігання злочинності в місцях позбавлення волі.

У статті досліджено основні засади запобігання злочинності в місцях позбавлення волі. Визначено, що пенітенціарні засади та механізм запобігання кримінальним правопорушенням в місцях несвободи залишаються першочерговими завданням Державної політики у сфері виконання кримінальних покарань. Саме вони забезпечують порядок і умови виконання і відбування покарань в місцях позбавлення волі в Україні та гарантують безпеку суспільства. Акцентовано увага на те, що установи виконання покарань повинні повертати в суспільство повноцінну особистість. Визначено, що запобігання злочинності в місцях позбавлення волі, як частина всієї злочинності, повинно здійснюватися на трьох рівнях: загально-соціальному, спеціально-кримінологічному та індивідуальному.

Загальносоціальне запобігання злочинності в місцях позбавлення волі - це, насамперед, комплекс перспективних соціально-економічних, організаційно-управлінських, ідеологічних, культурно-виховних та інших заходів, спрямованих на вирішення гострих соціальних проблем і негараздів у країні. Окрім цього органи й установи виконання покарань можуть застосовувати такі спеціальні заходи кримінологічної профілактики, як відвернення і припинення злочинів. Запобігання й припинення злочинів переносяться на ті стадії розвитку злочинної поведінки, які характеризуються або виникненням наміру вчинити злочин, або коли поведінка деяких осіб здатна його викликати, або коли злочин уже почав фактично вчинюватися. Запобіжна діяльність у місцях позбавлення волі може спиратись на методи нейтралізації криміногенних явищ, деалкоголізації й девіктимізації, руйнування кримінальної субкультури, кримінально-правового утримання від учинення злочинів, медико-реабілітаційного характеру.

Обґрунтовано, що для рецидиву злочинів має місце факт продовження перебування особи у криміногенному середовищі або повернення її у нього після відбуття покарання чи умовно-дострокового звільнення.

Встановлено, що запобігання злочинності в місцях позбавлення волі потребує вдосконалення та врегулювання його механізму. Запропоновано систему заходів, які б максимально запобігали можливості вчинення злочинів у місцях позбавлення волі. Та констатовано, що для підвищення цієї діяльності перш за все слід усунути організаційно-управлінські, контрольні-наглядні, інформаційні, оперативно-розшукові та інші детермінанти, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень в місцях позбавлення волі.

Ключові слова: механізм, запобігання злочинності в місцях позбавлення волі, пенітенціарна злочинність, субкультура, рецидив, профілактика, засуджені.

Vasylevich V.V. Crime prevention mechanism in places of deprivation of liberty.

The article examines the basic principles of crime prevention in places of deprivation of liberty. It was determined that penitentiary principles and the mechanism for preventing criminal offenses in places of detention remain the primary task of the State Policy in the field of execution of criminal punishments. It is they who ensure the order and conditions of execution and serving of sentences in places of deprivation of liberty in Ukraine and guarantee the safety of society. Emphasis is placed on the fact that penal institutions must return a full-fledged individual to society. It was determined that prevention of crime in places of deprivation of liberty, as part of all crime, should be carried out at three levels: general social, special criminological and individual.

General social prevention of crime in places of deprivation of liberty is, first of all, a complex of promising socio-economic, organizational-management, ideological, cultural-educational and other measures aimed at solving acute social problems and troubles in the country. In addition, bodies and institutions for the execution of punishments can apply such special measures of criminological prevention as prevention and cessation of crimes. Prevention and termination of crimes are transferred to those stages of the development of criminal behavior, which are characterized either by

the emergence of the intention to commit a crime, or when the behavior of some persons is capable of causing it, or when the crime has already begun to actually be committed. Preventive activities in places of deprivation of liberty can be based on methods of neutralization of criminogenic phenomena, dealcoholization and devictimization, destruction of the criminal subculture, criminal law abstinence from committing crimes, medical rehabilitation.

It is substantiated that the fact of a person's continued stay in a criminogenic environment or his return to it after serving a sentence or parole is necessary for recidivism.

It was established that the prevention of crime in places of deprivation of liberty requires improvement and regulation of its mechanism. A system of measures was proposed that would maximally prevent the possibility of committing crimes in places of deprivation of liberty. However, it has been established that in order to increase this activity, first of all, it is necessary to eliminate organizational-management, control-supervisory, informational, operative-search and other determinants that contribute to the commission of criminal offenses in places of deprivation of liberty.

Key words: mechanism, crime prevention in prisons, penitentiary crime, subculture, recidivism, prevention, convicts.

Постановка проблеми. Стан злочинності в пенітенціарних установах в значній мірі визначається специфічними суперечностями і проблемами при виконанні покарань, пов'язаних з позбавленням волі. Дослідження показують, що на рівень злочинності в пенітенціарних установах значний вплив чинить зростання серед засуджених числа осіб, які раніше вчиняли злочини. Саме ці особи є носіями кримінальної субкультури, що об'єктивно породжується постійним режимним впливом та ізоляцією. Такі особи, вчиняючи злочини в місцях позбавлення волі, не тільки спричиняють шкоду потерпілим, а й порушують роботу цих установ. З огляду на важливість та складність вирішення окресленої проблеми, актуальним є дослідження у цій царині ефективного механізму запобігання злочинності в місцях позбавлення волі.

Стан опрацювання. Варто зазначити, що науковий аналіз в даному напрямку та на сучасному етапі реінтеграції кримінально-виконавчої системи в Україні були предметом дослідження таких вітчизняних вчених, як: І.Г. Богатирьов, О.М. Джужі, О.Г. Колба, Л.І. Олефір, О.О. Шкути, М.С. Пузирьов, Н.В. Устюжанінової, А.Х. Степанюк, І.С. Яковець та інших. Незважаючи на чималу кількість наукових праць із даної проблематики, слід зазначити, що вивчення механізму запобігання злочинності в місцях позбавлення волі на сьогодні залишається і досі актуальним у сфері виконання покарань.

Мета статті полягає у дослідженні механізму запобігання злочинності в місцях позбавлення волі.

Для досягнення поставленої мети у дослідженні поставлені такі основні завдання: визначити детермінанти пенітенціарної та рецидивної злочинності; розглянути механізм запобігання злочинності в місцях позбавлення волі; запропонувати напрями удосконалення запобіжної діяльності в системі виконання кримінальних покарань.

Виклад основного матеріалу. Запобігання злочинності – це система заходів, що вживаються державними органами, громадськими організаціями, представниками влади та іншими особами, спрямованих на протидію процесам детермінації злочинності, що мають на меті ресоціалізацію потенційних злочинців, запобігання вчиненню нових злочинів[1].

Важливе місце в запобіганні злочинності в системі державних інститутів займають органи та установи кримінально-виконавчої системи. Однією із задач, що покладені на них, є – поряд з діяльністю по виконанню кримінального покарання у вигляді позбавлення волі – запобігання злочинності серед осіб, що відбувають покарання, протидія професіоналізації і консолідації злочинців, зменшення впливу кримінальних субкультурних традицій на широкі верства засуджених, профілактика рецидиву та протидія рецидивній злочинності.

Однак, на жаль, покарання здебільшого не виконує свого призначення щодо виправлення засуджених, а навпаки, відсутність соціальних зв'язків та підтримання тюремної субкультури сприяє укоріненню злочинної поведінки.

Підвищеною суспільною небезпекою відзначається та частина злочинності, яка має місце в період відбування покарання у вигляді позбавлення волі. Існування злочинності у виправних установах значно знижує якість роботи кримінально-виконавчої системи, перешкоджає досягненню поставлених цілей покарання, посилює його негативні наслідки, сприяє пенітенціарному рецидиву та є небезпечним для суспільства.

Так, відповідно до ст. 3 Конституції України діяльність держави, її органів і посадових осіб повинна утверджувати і забезпечувати права і свободи людини, гарантувати їх [2]. Крім того, маємо звернути увагу, що установи виконання покарань повинні повертати в суспільство повноцінну особу, а не остаточно калічити її.

Сам факт ізоляції від соціума як міра покарання дає можливість зрозуміти низку обмежень, які у деяких осіб можуть викликати дезадаптацію, ще більшу віддаленість від суспільства, тим самим погіршити неприйняття середовища або бути відкинутим від нього на деякий період часу. До числа вагомих обмежень слід віднести не тільки знач-

не звуження, а перш за все зменшення спілкування з родичами або членами сім'ї, і можливість залучатися до духовних цінностей суспільства за допомогою, наприклад, літератури і мистецтва, здобувати вищу та середню спеціальну освіту, контактувати з трудовими колективами, громадськими організаціями.

Злочинність у місцях позбавлення волі хоча й специфічна, але ж частина всієї злочинності. Тому її запобігання також повинно здійснюватися на трьох рівнях: загально-соціальному, спеціально-кримінологічному та індивідуальному [3].

Загальносоціальне запобігання злочинності в місцях позбавлення волі – це, насамперед, комплекс перспективних соціально-економічних, організаційно-управлінських, ідеологічних, культурно-виховних та інших заходів, спрямованих на вирішення й згладжування гострих соціальних проблем і негараздів у країні, які в місцях позбавлення волі проявляються вже в деформованому вигляді. Гострота соціальних протиріч відбивається перш за все на тих людях, які утримуються в установах виконання покарань, на поширенні кримінальної субкультури, агресивності й насильства. Зменшення суспільних суперечностей внаслідок проведення гнучкої й розумної соціальної політики (що неодноразово доведено світовою історією) істотно знижує рівень і тяжкість насильницьких і корисливо-насильницьких проявів у людському середовищі, в тому числі й у місцях позбавлення волі, поступово витискує криміногенні явища. Саме загальносоціальне запобігання злочинності спроможне вирішити такі складні проблеми, як праця, освіта, життєві умови, дозвілля в'язнів у установах виконання покарань і після звільнення з них, що мають бути спрямовані на позитивну перспективу ресоціалізації особи (модернізація підприємств у місцях позбавлення волі, навчання необхідним професіям, що можливо лише за підвищення рівня освіти й загальної культури, сприятливих життєвих умов, осмисленості дозвілля, підвищення духовності тощо). Отже, загальносоціальне запобігання злочинності, у кінцевому підсумку, змінює уявлення про роль і місце кримінально-виконавчої системи в боротьбі зі злочинністю [4].

Також, органи й установи виконання покарань можуть застосовувати такі спеціальні заходи кримінологічної профілактики, відвернення і припинення злочинів: здійснення постійного оперативного контролю за засудженими, проведення комплексних профілактичних операцій у місцях позбавлення волі; протидія професіоналізації і консолідації злочинців у зоні; удосконалення пенітенціарної практики, контролю; використання спеціальних заходів щодо переорієнтації антигромадської настанови особи; боротьба з проявами кримінальної субкультури в місцях позбавлення волі; відвернення і припинення реци-

диву злочинів; допомога громадських, релігійних організацій у роботі із засудженими та ін.

Індивідуальне запобігання – це діяльність адміністрації установ виконання покарань, спрямована на виявлення засуджених, від яких можна чекати на вчинення злочинів, і застосування до них відповідних заходів запобіжного впливу.

Так, повторні злочини, що вчиняються особами, які вже притягувалися до кримінальної відповідальності, характеризуються підвищеною суспільною небезпекою, оскільки такі особи більш ретельно готуються до вчинення повторного злочину, ніж особи, які йдуть на злочин вперше. Тому необхідним є комплексне дослідження даного негативного феномену.

В юридичній літературі вказується, що рецидивна злочинність обумовлюється загальними причинами й умовами, які породжують злочинність і сприяють їй, і специфічними причинами й умовами, пов'язаними з обставинами вчинення першого злочину, процесом виконання покарання, умовами пенітенціарного періоду, які впливають на вчинення саме повторних злочинів. Причини та умови рецидивної злочинності – це комплекс взаємодіючих детермінант, пов'язаних з несприятливим зовнішнім середовищем і особою злочинця, які обумовлюють продовження злочинної діяльності.

Отже, специфічні причини та умови (детермінанти) рецидивної злочинності можна поділити на три групи: детермінанти, пов'язані з першою судимістю, першим вчиненням злочину особою; детермінанти, обумовлені процесом відбуття покарання, особливо покарання у виді позбавлення волі; детермінанти, які впливають на пенітенціарну адаптацію. Суттєве значення для рецидиву злочинів має факт продовження перебування особи у криміногенному середовищі або повернення її у нього після відбуття покарання чи умовно-дострокового звільнення. Поновлення старих зв'язків, криміногенне оточення, спілкування з особами з недалеким кримінальним минулим, кримінальна субкультура, встановлення нових, провокуючих на злочин контактів та інше сприяє створенню злочинних угруповань і вчиненню ще більш тяжких злочинів.

За вибірковими даними близько 70 % тих, хто раніше відбув покарання, знову потрапляють у те саме соціальне оточення, яке раніше негативно вплинуло на них. До речі, вони й самі шукають і знаходять таке спілкування [6].

Недостатня ефективність покарання залежить від помилок у практиці його застосування, що також призводить до пенітенціарної рецидивної злочинності. Для успішної реалізації мети покарання не лише в законодавстві, а й у судовій практиці повинно забезпечуватися розумне співвідношення видів покарань, їх мінімального та максимального строків (щоб не було великого розриву, а

десь по середині), змісту в них елементів кари та виправлення.

Лібералістичні ідеї прощення, примирення для рецидивістів у нашому суспільстві неприйнятні. Діяльність установ виконання покарань повинна бути спрямована в першу чергу на досягнення мети виправлення та ресоціалізації засуджених, що значною мірою впливає й на стан пенітенціарної злочинності, викорінення в засуджених негативних поглядів і звичок. У свою, чергу це вимагає від персоналу установ виконання покарань високого рівня професіоналізму, наполегливості та толерантності.

Варто зазначити, що сьогодні прийнято стратегію щодо реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року та затверджено план заходів щодо її реалізації. Мета Стратегії – це, перш за все, створення належного механізму для виконання кримінальних покарань, що гарантуватиме безпеку для самого суспільства, тим самим забезпечуватиме адаптацію засуджених та осіб, які знаходяться під вартою. Стратегічними цілями системи є: 1) забезпечення належних умов щодо тримання засуджених та осіб, які узяті під варту; 2) забезпечення належного медичного обслуговування в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах; 3) удосконалення методів та інструментів виправлення і ресоціалізації засуджених та їх подальше впровадження; 4) гарантування належного рівня безпеки та правопорядку в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах; 5) формування ефективної моделі підготовки та діяльності персоналу пенітенціарної системи; 6) розширення можливостей цифровізації пенітенціарної системи.[7]

Кримінально-виконавча система України повинна мати в собі за мету не тільки виконання покарань, але й каяття, щодо вчиненого особою злочину. Зазначені цінності мають бути в процесі будь-якого покарання, а також пробації (покарань не пов'язаних з позбавленням волі) і в період пенітенціарного впливу вже на звільнену від покарання особу. Із багатьох досліджень пенітенціарного рецидиву умовно-достроково звільнених від подальшого відбування покарання впливають тенденції, що раніше повертаються до злочинної діяльності особи, які мають більший кримінальний досвід та сформовані асоціальні установки [8].

Також звертаємо увагу на те, що через відсутність дієвого механізму запобігання злочинності в місцях позбавлення існує суттєве обмеження низки прав і свобод особи, яка відбуває покарання, а саме: 1) суворий контроль щоденного життя та поведінки засудженого; 2) монотонність та одноманітність видів діяльності; 3) замкнутість життєвого простору та обмеженості в спілкуванні засуджених, яка може призвести до виконуваних ними функціонально-рольових обов'язків.

Водночас обмеженість територіального простору засуджених, а також відсутність чітких кордонів між їхнім приватним та «публічним» життям, мають місце для сприяння конфліктних ситуацій, а також неузгодженості формальних приписів та неформальних чи неписаних законів, що регламентують спосіб життя людини у стінах пенітенціарних установ.

Відповідно до «Мінімальних стандартних правил поведінки з в'язнями» схвалених Організацією Об'єднаних Націй громадськість має не тільки допомагати звільненим в'язням знаходити своє місце в суспільстві, а також піклуватися про те, щоб такі в'язні отримували необхідні документи і свідоцтва, знаходили придатне житло і роботу, мали придатний і достатній для даного клімату і пори року одяг, володіли засобами, достатніми для переїзду на місце призначення і для життя протягом періоду, що настає після звільнення.

Згідно «Європейських пенітенціарних (в'язничних) правил» громадськість повинна постійно бути проінформованою щодо кримінально-виконавчої системи та роботи, виконуваної персоналом кримінально-виконавчих установ, аби сприяти кращому розумінню між вказаними установами та суспільством. Кримінально-виконавче керівництво повинно залучати громадян добровільно працювати в установах виконання покарань.[9]

В основу виправлення осіб, які відбувають покарання у вигляді позбавлення волі в Україні можна покласти також рівень освіти. Оскільки в багатьох випадках рецидивні злочини вчиняються особами, які взагалі не мають освіти, або це середньо-технічна освіта на рівні професійно-технічних закладів. Окрім того дана проблема обумовлена недостатнім фінансуванням з боку держави, відсутність можливості здобувати освіту в місцях позбавлення волі.

Судова практика свідчить, що в більшості випадків до рецидивістів застосовуються покарання у виді обмеження волі та позбавлення волі на певний строк. За деякими даними рецидивіст сприяє переходу на злочинний шлях у середньому 3-8 чоловік, особливо з числа неповнолітніх [10].

До того ж рецидивісти є активними носіями і розповсюджувачами традицій злочинного середовища та основним джерелом формування організованих злочинних угруповань. Наявність у особи незнятої або непогашеної судимості є сьогодні спільним моментом практично всіх міркувань про рецидив злочинів. Одні вчені обґрунтовують необхідність судимості, інші виступають проти збереження інституту судимості, бо особа вже була покарана[11, с. 624].

Злочини негативно впливають на досягнення мети покарання, підривають авторитет кримінально-виконавчої системи. Саме тому, було створено службу пробації, так як це один із способів декриміналізації суспільства. Тобто має

бути обґрунтоване співвідношення застосування суворих мір покарання до злісних злочинців, що вчинили тяжкі та особливо тяжкі злочини, та інших заходів впливу, не пов'язаних з позбавленням волі, до менш небезпечних правопорушників.

Водночас доцільно зазначити, що для запобігання злочинності в місцях позбавлення волі потреба стоїть щодо вдосконалення механізму у сфері управління та забезпечення правопорядку в місцях позбавлення волі. Крім, того недоліки в організації соціальної, медико-психологічної, виховної, виробничо-господарської, навчального та побутового устрою засуджених.

Також вдосконалення потребує недостатній рівень психологічної підготовленості персоналу до врегулювання міжособистісних та групових конфліктів та проведення роботи з проблемними категоріями засуджених.

Тому пенітенціарна наука прагне довести суспільству потребу в її актуалізації шляхом впровадження доктринальних та стратегічних програм, законотворчого процесу, інформаційно-методичного забезпечення.

А також відсутність широких програм, орієнтованих на своєчасну діагностику та превенцію агресивної поведінки в стінах пенітенціарних установах, щодо запобігання злочинності в місцях позбавлення волі.

Отже, розглядаючи механізм запобігання злочинності в місцях позбавлення волі, слід зазначити, що він здійснюється шляхом проведення як загальних, так і індивідуальних заходів. Реалізація заходів, які б максимально запобігали можливості вчинення злочинів у місцях позбавлення волі, передбачає перш за все усунення організаційно-управлінських, контрольних-наглядних, інформаційних, оперативних-розшукових та деяких інших недосконалостей, які сприяють вчиненню злочинів.

Для запобігання злочинності в місцях позбавлення волі необхідно вдосконалити: 1) ефективного обміну інформацією, який включатиме різні підрозділи установи виконання покарань про групи засуджених, які є конфліктними і мають схильність до насильницьких дій; 2) впровадження групової профілактики злочинів, тобто розроблення механізму саморегуляції спеціально або стихійно створених групах з метою управління розвитком криміногенної ситуації; 3) використання інформації оперативних апаратів слідчих ізоляторів про злочинну діяльність засуджених; 4) підвищення рівня і вдосконалення методів проведення індивідуальної профілактики злочинів, особливо із засудженими, які схильні до втеч, уже вчиняли злочини в місцях позбавлення волі, систематично або злісно порушують режим відбування покарання, мають психічні аномалії, алкоголіками, наркоманами; 5) своєчасне формування служб нагляду та безпеки, укомплектування їх досвід-

ченими кваліфікованими кадрами, забезпечення їх спеціалістами та технічними засобами і обладнанням.

Висновки. Злочинність в місцях позбавлення волі є небезпечним та антисоціальним явищем, яке деструктивно впливає на правопорядок та є руйнівною силою для законослухняного суспільства. Слід зазначити, що активний розвиток рецидивної злочинної діяльності можливо спостерігати саме у найбільш нестабільні для держави періоди її розвитку. Разом з тим, підвищена активність рецидивної злочинності у кризові періоди, посилює негативний вплив відповідних кризових процесів, ставлячи під сумнів тим самим, як авторитет держави, так і стан законослухняного суспільства. Вказані обставини визначають той факт, що основна увага теоретиків і практиків у галузі кримінології, а також увага українського законодавця на сучасному етапі повинна бути в достатній мірі зосереджена на питаннях запобігання злочинності в місцях позбавлення волі та мінімізації негативного впливу злочинців на суспільство.

Отже, особливу увагу у вирішенні зазначених проблем слід зводити до тих злочинців, котрі вже потрапили в поле зору закону – були засуджені та відбувають покарання у вигляді позбавлення волі. Саме на дану категорію осіб держава повинна спрямовувати свій виховний та профілактичний вплив, прагнучи в повній мірі ресоціалізувати їх. Разом з тим, лише злагоджена та продумана політика в даній сфері, ефективний механізм запобігання злочинності в місцях позбавлення волі може забезпечити досягнення необхідного результату, реалізації та виконання поставлених завдань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Запобігання злочинності. Вікіпедія — вільної енциклопедії.[сайт]: URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D0%B1%D1%96%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%B7%D0%B-V%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96.
2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. No 254к/96-ВР/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 18.03.2023).
3. Кримінологія: Загальна та Особлива частини. Поняття та кримінологічна характеристика злочинності у місцях позбавлення волі. [сайт]: URL: http://lib-net.com/content/9696_Ponyattya_ta_kriminologichna_harakteristika_zlochinnosti_y_miscyah_pozbavleniya_voli.html/

4. Поняття злочинності у місцях позбавлення волі: URL: <https://www.stud24.ru/criminalistics/ponyattya-zlochinnost-u-mscyah-pozbavleniya/24939-73579-page3.html/>
5. Досаев Г.С. Перспективы совершенствования норм о рецидиве преступлений. [сайт]: URL: <http://ukr-pravo.at.ua/index/0-888>.
6. Кабінет Міністрів України Розпорядження. «Про схвалення Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року та затвердження операційного плану її реалізації у 2022-2024 роках» від 16 грудня 2022 р. № 1153-р.[сайт]: URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153-2022-%D1%80#Text>.
7. Крижна В.В. Рецидивна злочинність в Україні та шляхи її подолання. [сайт]: URL: [http://elar.haiu.kiev.ua/bitstream/123456789/7242/1/%2B%](http://elar.haiu.kiev.ua/bitstream/123456789/7242/1/%2B%20).
8. Кравчук П.П. Деякі питання рецидиву умовно-достроково звільнених. Теоретичні та практичні проблеми удосконалення діяльності кримінально-виконавчої системи України: матер. Всеукр. науково-практ. конф. 4 трав. 2011р. Київ.
9. Тацій В.Я, Головкін Б.М. Інтерпретація злочинності вустами теперішніх очільників органів кримінальної юстиції України. Сучасна кримінологія: досягнення, проблеми перспективи : матеріали Міжнар. наук. конф., присвяч. 50-річчю каф. кримінології та кримінально-виконавчого права (Харків, 9 грудня 2016 р.
10. Степанюк А.Х. Кримінально-виконавче право України: навчальний посібник за ред. проф. А.Х. Степанюк. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 624 с.